

№ 2

«INSON KAPITALI VA
IJTIMOIY RIVOJLANISH»

«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»

ISSN: 3030-3672

Google
scholar

Volume 2, Issue 2, 2021

Samarqand_2021

SCAN ME

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ШАРОФ РАШИДОВ НОМИДАГИ САМАРҚАНД
ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

II СОН

**Инсон капитали ва ижтимоий ривожланиш
журнали**

Journal Human capital and social development

**Журнал Человеческий капитал и социальное
развитие**

**«ИНСОН КАПИТАЛИ ВА ИЖТИМОЙ РИВОЖЛАНИШ»
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»
ЖУРНАЛИ**

Бош муҳаррир: т.ф.д., проф. Халмурадов Рустам Ибрагимович

Бош муҳаррир ўринбосари: ф-м.ф.н., доц. Хушвақтов Ҳаким

Абдилҳақович

Котиб: и.ф.н., доц. Усманова Дилафруз Каршиевна

Техник муҳаррир: PhD, доц. Насимов Икром Хусанович

ТАҲРИРИЯТ КЕНГАШИ

ЎзФА академиги, и.ф.д., проф. Абдурахмонов Қаландар Ходжаевич

ЎзФА академиги, и.ф.д., проф. Гуломов Саидахроёр Саидахмедович

и.ф.д., проф. Нехода Евгения Владимировна (Россия)

и.ф.д., проф. Зенченко Светлана Вячеславовна (Россия)

и.ф.д., проф. Недоспасова Ольга Павловна (Россия)

PhD, professor Ian Patterson (Австралия)

PhD, associate professor Slawomir J. Wroblewski (Польша)

и.ф.д., проф. Холмўминов Шайзоқ Рахматович

и.ф.д., проф. Пардаев Мамаюнус Қаршибоевич

и.ф.д., проф. Мухаммедов Мурод Мухаммедович

и.ф.д., проф. Мирзаев Кулмамат Жонузокович

и.ф.д., проф. Сафаров Баходир Шахриёрович

и.ф.д., проф. Хомитов Комил Зоитович

и.ф.д., проф. Бобаназарова Жамила Холмурадовна

и.ф.д., проф. Насимов Дилмурод Абдуллоевич

и.ф.н., проф. Асланова Дилбар Хасановна

PhD, доц. Джуракулов Шохрух Давронович

и.ф.н., доц. Кривокора Евгения Ивановна (Россия)

и.ф.н., доц. Юлдашев Шамсиддин Қиёмиддинович

и.ф.н., доц. Низамов Ахтам Нуъмонович

и.ф.н., доц. Бозоров Бердимурод Улуғмуродович

и.ф.н., доц. Бобоқулов Баҳромкул Маматкулович

14. Ўзбекистон кўпроқ сифатли иш ўринлари яратиб камбағалликни икки баравар қисқартириши мумкин – Жаҳон банки.// <https://daryo.uz/>.

15. Инсон капиталини ривожлантиришдаги узилишлар.// <https://daryo.uz/k/2018/07/12/inson-kapitalini-rivojlantirishdagi-uzilishlar/> 13:00, 12.07.2018 15795.

КАМБАҒАЛЛИКНИ КАМАЙТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

Бобаназарова Жамила Холмуродовна - Жиззах политехника институти
“Иқтисодиёт ва менежмент” кафедраси профессори, и.ф.д.

Аннотация. Мақолада камбағаллик тушунчаси, уни аниқлаш мезонлари, камбағалликнинг жамият ва иқтисодиётда бир қатор салбий жараёнларни бартараф этиш бўйича таклифлар илгари сурилган. Хорижий тажрибаларни инобатга олган ҳолда, камбағаллик даражасини аниқлаш мезонлари ва баҳолаш услубиятини, ижтимоий таъминотнинг минимал стандартлари ва меъёрий асосларини ишлаб чиқиш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар. камбағаллик, турмуш даражаси, норасмий иш билан бандлик, янги иш ўринлари, стратегия, “Темир дафтар”, камбағалликни қисқартириш.

Аннотация. В статье выдвинуто понятие бедности, критерии ее определения, предложения по устранению ряда негативных процессов бедности в обществе и экономике. С учетом зарубежного опыта внесены предложения по разработке критериев и методов оценки для определения уровня бедности, минимальных стандартов и нормативных основ социального обеспечения.

Ключевые слова. бедность, уровень жизни, неформальная занятость, новые рабочие места, стратегия, «Железная книга», сокращение бедности.

Abstract. The article puts forward the concept of poverty, criteria for its definition, proposals for eliminating a number of negative processes of poverty in society and the economy. Taking into account foreign experience, proposals have been made to develop criteria and assessment methods for determining the level of poverty, minimum standards and normative foundations for social security.

Keywords. poverty, standard of living, informal employment, new jobs, strategy, “Iron Book”, poverty reduction.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий – иқтисодий ривожланишида камбағаллик даражаси аҳолининг турмуш тарзида ифодаланиб, ижтимоий масала сифатида деярли барча иқтисодий тизимларда намоён бўлади. Камбағаллик мамлакат иқтисодий

ривожланишига салбий таъсир кўрсатган ҳолда, меҳнат бозорида турғун рақобатсизлик ҳолатини келтириб чиқаради, иқтисодий ва ижтимоий тизимларнинг ўзаро мувозанатини бузади, шунингдек, аҳоли харид қобилиятининг пасайиши эвазига бозор умумий талабини ҳам камайтиради.

Камбағаллик ҳар бир шахс ёки ижтимоий гуруҳнинг яшаши, меҳнат қобилиятини сақлаши, авлодни давом эттириши учун зарур бўлган минимал эҳтиёжлар маълум доирасини қаноатлантирмайдиган иқтисодий ҳолатнинг тавсифидир. Камбағаллик нисбий тушунча ҳисобланади ва мазкур

жамиятда турмуш даражасининг умумий стандартига боғлиқ бўлади. У оилани боқиш ва кийинтириш, мактабда ўқиш ёки касалхонада даволаниш,

ўз ерида истеъмол маҳсулотларини етиштириш ёки яшаш имконини берадиган даромад топадиган ишга эга бўлиш, шунингдек, кредитларни олиш ҳуқуқи имкониятларининг йўқлигида намоён бўлади¹².

Камбағалликни камайтиришнинг асосий йўналишлари бўлган норасмий иш билан бандликни қисқартириш ва янги иш ўринларини ташкил этишни кўпайтириш ҳамда ёшларни замонавий мутахассисликлар ва касб-ҳунарларга тайёрлашни стратегик ёндашувлари бўйича амалий ва илмий тадқиқотлар ижтимоий йўналтирилган рақамли бозор иқтисодиёти талаблари асосида етарлича олиб борилмаганлиги мазкур мавзунинг долзарблигини янада оширади.

Камбағалликни қисқартириш масаласи бугунги кунда мамлакатимизда ҳам ўта долзарб бўлиб, у билан боғлиқ муаммолар тадқиқоти, камбағалликни қисқартириш бўйича аниқ ташкилий, иқтисодий, ҳуқуқий механизмларни ишлаб чиқишда адабиётлар таҳлили ўзига хос илмий асос вазифасини ўтайди.

Адабиётлар шарҳи

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида таъкидланганидек¹³ “Камбағалликни камайтириш аҳолида тадбиркорлик руҳини уйғотиш, инсоннинг ички куч-қуввати ва салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш, янги иш ўринлари яратиш бўйича комплекс ижтимоий ва иқтисодий сиёсатни амалга ошириш, демакдир. Шунинг учун Жаҳон банки, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Тараққиёт дастури ва бошқа халқаро ташкилотлар билан бирга Камбағалликни камайтириш дастурини ишлаб чиқишни таклиф этаман. Бу борада халқаро меъёрлар асосида чуқур ўрганишлар ўтказиб, камбағаллик тушунчаси, уни аниқлаш мезонлари ва баҳолаш усуллари қамраб олган янги методологияни яратиш лозим”.

¹²Руководство по измерению бедности. ЕЭК, ООН, Нью-Йорк.Женева, 2017 г. с.4.

¹³Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.

Олимларнинг фикрича¹⁴ “Камбағаллик юртимизда кўп йиллар “ёпиқ мавзу” бўлиб, авваллари бу категориянинг ўрнига юмшатиш қабiliда “кам таъминланганлик” тушунчаси билан алмаштириб келинган эди. Бугун мамлакатимизда олиб борилаётган очиқ демократик сиёсат туфайли мазкур муаммонинг мавжудлиги, унинг ечими бўйича чуқур таҳлилларни амалга ошириш, уни пасайтириш ва келажакда бартараф этиш ҳақида юксак минбарларда ҳам очиқ-ойдин гапирилмоқда.

Аҳолининг камбағал қатлами мамлакатга хос бўлган тезкор иқтисодий ўсишдан фойда кўриш имкониятидан маҳрум бўлибгина қолмай, жамиятнинг турли соҳаларида иштирок этиш имконияти чекланганлиги туфайли ривожланишга ҳам ҳисса қўша олмайди. Жаҳон банки томонидан ўрнатилган мезонга мувофиқ, киши камбағаллик чегарасидан пастда қайд этилиши учун унинг даромади кунига 1,9 доллардан ошмаслиги керак. Айни ўлчамдан келиб чиқадиган таҳлилларга кўра, бугунги кунда сайёрамизнинг, тахминан, 700 миллион кишиси мутлақ қашшоқ ҳисобланади. COVID-19 юзага келиши ва жаҳон бўйлаб тарқалиши оқибатида 2021 йил охирига бориб қўшимча яна 150 миллион киши ўша даражага тушиб қолиши хавфи ҳам йўқ эмас.

Ўзбекистон Республикаси учун қашшоқлик чизиги - кунига 3,2 доллардан кам пулга яшаш дегани, мисол учун беш кишидан иборат оиланинг ялпи даромади ойига 480 доллар ёки 4,6 миллион сўмдан кам бўлса, бу оилани камбағал деб ҳисоблаш мумкин¹⁵.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот жараёнида камбағалликни камайтириш бўйича тизимли ёндашув, таҳлил ва синтез, гуруҳлаш, баҳолаш, сўровномалар асосида социологик тадқиқот усулларида фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар

Тадқиқотларга кўра, бугунги кунда мамлакатимизда 46 турдаги маҳсулот ва бирламчи хизматлар киритилган истеъмол саватчаси 650 минг сўм, ҳаёт кечиришнинг энг қуйи даражаси 810 минг сўм атрофида ҳисоблаб чиқилган. Бироқ, истеъмол саватчаси ёш, жинс, мавсумийлик нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Камбағалликни камайтиришнинг асосий йўналишлари бўлган норасмий иш билан бандликни қисқартириш ва янги иш ўринларини ташкил этишни кўпайтириш ҳамда ёшларни замонавий мутахассисликлар ва касб-ҳунарларга тайёрлашни стратегик ёндашувларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Мамлакатимиз аҳолисининг ярмидан кўпини ташкил этадиган ёшлар

¹⁴Мустафакулов Ш., Муродуллаев Н., Хамидов Р. Ўзбекистонда камбағалликни аниқлаш ва қисқартириш давлат сиёсати даражасида. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” Ilmiy elektron jurnali. 1/2020 (№ 00045)

¹⁵Жумаев Н. Коронавирус ортидаги иқтисодий муаммолар, камбағаллик, ошаётган ташқи қарз ва ЕОИИ. 16.04.2020. <https://kun.uz>

ҳуқуқларини ҳимоя қилиш давлатимиз ва жамиятимиз марказида бўлиб келган. 2021 йилнинг 12-13 август кунлари Тошкентда “Ёшлар ҳуқуқлари бўйича Бутунжаҳон конференцияси”да Тошкент Ёшлар декларацияси қабул қилинди. Мазкур ҳужжатнинг “Ёшлар ва бандлик” номли қисмида бутун дунёда ёшларнинг ижтимоий ва иқтисодий имкониятлардан фойдаланиш, айниқса, пандемия шароитида иш билан таъминлаш масаласида чекланганини тан олган ҳолда, ёшларни иш билан таъминлаш бўйича Миллий ҳаракатлар режаларини қабул қилиш белгиланди. Жумладан, “Темир дафтар”даги оилалар фарзандлари бўлган 2 мингдан зиёд талабанинг контракт пули тўлаб берилди. Бу йилдан бошлаб иш берувчиларга уларнинг 25 ёшдан ошмаган ишчи-ҳодимлари учун ҳисобланган ижтимоий солиқ миқдорини бюджетдан тўлиқ қайтариб бериш тартиби жорий қилинди. Натижада жорий йилнинг иккинчи ярмида 170 миллиард сўм, келгуси йилда эса 500 миллиард сўм маблағ 240 минг нафар ёшни ишга қабул қилган тадбиркорлар ихтиёрида қолади¹⁶.

Жаҳон мамлакатларида камбағаллик даражасини камайтириш учун турли моделлар қўлланилади, бу борадаги тажрибаларга қисқача тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқ. Жумладан, швед модели ишсизларни ўқитиш ва қайта тайёрлашга алоҳида эътибор қаратиб, тўлиқ бандлик ва даромадлар тенгсизлигини камайтириш дастурларидан кенг фойдаланади. Чехияда эса камбағал аҳолини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш учун маҳсулотлар ва пул кўринишидаги қўшимча кўмаклар нафақадан ташқари мунтазам бериб борилади.

АҚШда камбағалларга кўрсатилаётган ёрдам аҳолининг 15 фоизидан 20 фоизигача қисмини қамраб олувчи молиявий воситалар ишлайди. Озиқ-овқат талонлари, арзон уй-жой олиш дастурлари, қариялар учун тиббий ва ижтимоий ёрдам турлари, бола парваришлаш бўйича нафақалар ва бошқа турдаги қўллаб-қувватлаш турларини ўз ичига олади. Ёшлар учун эса касбий кўникмалари ва малакаларини ошириш учун махсус дастурлар ажратилади¹⁷.

Мамлакатимизда “Ёшлар ўртасида камбағалликни камайтириш, уларни ўзини - ўзи банд қилишга рағбатлантиришда уларни қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар, “Ёшлар дафтари” муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. Мазкур йилда “Ёшлар дафтари”га киритилган 430 минг нафар

¹⁶Янги Ўзбекистон демократик ўзгаришлар, кенг имкониятлар ва амалий ишлар мамлакатига айланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Янги Ўзбекистон” газетаси бош муҳаррири саволларига жавоблари // Янги Ўзбекистон. № 165, 2021 йил 17 август

¹⁷www.worldbank.org.

йигит-қизларнинг муаммоларини ҳал этиш учун 300 миллиард сўм маблағ йўналтирилди.

“Камбағал ва ишсиз фуқароларни касб-хунарга ўқитиш тизимини такомиллаштириш ҳамда меҳнат органлари фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 5 апрелдаги 183-сон қарори ва мазкур ҳужжат асосида қабул қилинган 1-илова “Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлигининг «Ишга марҳамат» мономарказлари тўғрисида”ги низом, 2-илова “Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлигининг касб-хунарга ўқитиш марказлари тўғрисида”ги низом, 3-илова “Ишсиз ва иш қидираётган шахсларни касбга тайёрлаш ва қайта тайёрлаш, уларнинг малакасини оширишни ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги низоми, 4-илова “Энг яхши касбга тайёрлаш дастури” бўйича нодавлат таълим ташкилотлари ўртасида очиқ танлов ўтказиш тартиби тўғрисида” низоми, 5-илова “Ишга жойлаштиришга доир йўлланма” ҳамда ишга жойлашишга кўмаклашиш юзасидан мурожаатнома шу соҳа бўйича олиб борилаётган чора-тадбирларнинг ҳуқуқий асосидир.

“Янги Ўзбекистонни ҳалол меҳнат қилиб муваффақиятга эришишни орзу қиладиган, тадбиркорлик орқали ўзи ва оиласи фаровонлигини таъминлашга интиладиган, Ватани ва халқига сидқидилдан хизмат қилишни истайдиган барча фуқаролар учун кенг имкониятлар мамлакатига айлантиришимиз шарт ва зарур. Биз тақдим этаётган иқтисодий стратегияда тадбиркорлик учун зарур шарт-шароитлар яратиш бирламчи вазифа деб белгиланади. Шунинг учун камбағалликдан чиқиб кетиш учун энг муҳим омил - бу инсоннинг интилиши, ўз кучига таянган ҳолда, аниқ мақсад сари ҳаракати бўлиши керак”.

Жумладан, “Темир дафтар”даги оилалар фарзандлари бўлган 2 мингдан зиёд талабанинг контракт пули тўлаб берилди. Бу йилдан бошлаб иш берувчиларга уларнинг 25 ёшдан ошмаган ишчи-ходимлари учун ҳисобланган ижтимоий солиқ миқдорини бюджетдан тўлиқ қайтариб бериш тартиби жорий қилинди. Натижада жорий йилнинг иккинчи ярмида 170 миллиард сўм, келгуси йилда эса 500 миллиард сўм маблағ 240 минг нафар ёшни ишга қабул қилган тадбиркорлар ихтиёрида қолади.

Хулоса ва адабиётлар

Мамлакатимизда ёшлар ўртасида камбағалликни қисқартириш, турмуш даражасини ошириш учун:

- ҳудудларда меҳнатга лаёқатли ёшларнинг иш билан бандлик чора-тадбирларини амалга ошириш, ишсизлик даражаси юқори бўлган жойларда турли дастурларни амалга оширишга эришиш;

- фаол инвестиция сиёсатини ўтказиш ҳисобига янги корхоналар ва ишлаб чиқариш қувватларини ишга тушириш, миллий “рақамли иқтисодиёт”ни шакллантириш, микрокластер тизимини ривожлантириш,

тадбиркорликни ҳар тарафлама рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш орқали барқарор, самарали, меҳнатга муносиб ҳақ тўланадиган иш жойлари ташкил этишни кўпайтиришга эришиш;

- рақамли иқтисодиёт шароитида иш билан бандлик даражасини ошириш, меҳнат бозорини барқарорлаштиришга эришиш учун ишга жойлашишга муҳтож шахсларга касбий тайёргарлик, қайта тайёрлаш ва малака ошириш тизимини кенгайтириш;

- тирикчилик воситаларидан маҳрумлик, тенгсизлик, маданий, эксплуатация кўринишидаги ҳамда таркибий камбағалликка қарши курашиш борасида кишиларнинг иқтисодий тафаккури ва иқтисодий тарбиясини ўзгартиришга эришиш.

Фойдаланган адабиётлар рўйхати:

1. Руководство по измерению бедности. ЕЭК, ООН, Нью-Йорк-Женева, 2017 г. с.4.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.
3. Мустафакулов Ш., Муродуллаев Н., Хамидов Р. Ўзбекистонда камбағалликни аниқлаш ва қисқартириш давлат сиёсати даражасида. “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” Ilmiy elektron jurnali. 1/2020
4. Жумаев Н. Коронавирус ортидаги иқтисодий муаммолар, камбағаллик, ошаётган ташқи қарз ва ЕОИИ. 16.04.2020. <https://kun.uz>)
5. Янги Ўзбекистон демократик ўзгаришлар, кенг имкониятлар ва амалий ишлар мамлакатига айланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Янги Ўзбекистон” газетаси бош муҳаррири саволларига жавоблари // Янги Ўзбекистон. № 165, 2021 йил 17 август
6. www.worldbank.org.

ФЕНОМЕН ПРОБЛЕМАТИКИ ОТМЫВАНИЯ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ, ПОЛУЧЕННЫХ ПРЕСТУПНЫМ ПУТЕМ В РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИКЕ И МЕТОДОВ РЕГУЛИРОВАНИЯ

Зенченко Светлана Вячеславовна - доктор экономических наук;
профессор; Северо-Кавказский федеральный университет;
zen_sveta@mail.ru

Воронин Иван Анатольевич - ГКУ МО «Централизованная бухгалтерия Московской области»; vor0nin.i.a@yandex.ru

Аннотация. Отмывание доходов, полученных преступным путем предполагает переход из нелегальных денежных средств теневой экономики в легальные активы реальной экономики за счет сокрытия источников их происхождения. Проблема отмывания преступных доходов является

МУНДАРИЖА:

1. Инсон капиталини баҳолаш ва ривожлантириш муаммолари
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев Ҳилола Нематовна Очилова Меҳрангиз Олимовна Мамаюнусова
2-16
2. Камбағалликни камайитириш чора-тадбирлари
Бобаназарова Жамила Холмуродовна
16-21
3. Феномен проблематики отмыwania денежных средств, полученных преступным путем в российской экономике и методов регулирования
Зенченко Светлана Вячеславовна Воронин Иван Анатольевич
21-31
4. Оценка синергетического эффекта в туризме
Усманова Дилафруз Каршиевна
31-42
5. Наука и религия – единство противоположностей
Мухаммедов Мурод Мухамадиевич Мухаммедова Зарина Муродовна Муродов Шавкатжон Фарходович
42-50
6. Improving the management mechanism of service enterprises
Arabov Nurali Uralovich Ismailov Baxit Abdireymovich Akhmedov Jamol Akhmedovich
50-64
7. Ўзбекистон республикасида жисмоний тарбия ва спорт хизматларини ривожлантириш йўналишлари
Н.Қ.Мамадиёров
64-72
8. Kambag'allik muammosi va uning darajasini baholash
Nasimov Ikrom Xusanovich
72-78
9. Факторы развития инновационной деятельности в Узбекистане
Камилова Наргиза Абдукахоровна
79-84
10. The development of agriculture in the works of Amir Temur for economic reasons

Halikova Lola Nazarovna
84-88
11. Давлат бюджети -ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг муҳим омили
У.Худайбердиев
89-93
12. Жаҳон иқтисодиётини глобаллашуви ва байналминаллашувининг босқичлари
А.Х.Джумаев
93-106